

Sınıfta Öğrencileri GÜdüleme Şekilleri

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Sınıfta öğrencileri güdüleme şekillerini iki büyük grupta inceleyebiliriz :

- (1) Sınıfın genel ortamı içinde öğrencileri güdülemek;
- (2) Belirli bir konunun öğretimi sürecinde öğrencileri güdülemek.

Sınıfın genel ortamı içinde öğrencileri güdülerken onların ilgi ve ihtiyaçlarından yararlanılabileceği gibi, öğretmen-öğrenci işbirliği, verilecek ödevlerden ve sınıf köşelerinden de yararlanılabilir.

Öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarından yararlanmak : Öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları, genel olarak, yaşlara göre değişiklikler gösterir. Bu ihtiyaçlar, öğrenme konusu olarak, öğretim programlarına yansır; yahut yansıması gerekir. Burada bunun üzerinde durmayacağız. Bunun dışında, öğrencilerin kişisel ilgileri vardır. Kimi öğrenci oyun oynamayı, kimi resim yapmayı, kimi kitap okumayı, kimi de mekanik konulardan hoşlanmayı daha çok sever. Kısaca, çocuk ve gençlerde görülen kişisel ilgiler, herkeste aynı zamanda görülmez. Birinin 10 yaşında ulaştığı ilgi düzeyine, bir başkası 12 yaşında ulaşabilir. Ayrıca, ilginin türüne ve şiddetine, ev, okul arkadaş çevresi gibi çevresel etkenler de etki eder. Bunun için, her öğrencinin, bunun bilincinde olması gerekir. Çünkü, sınıfta öğretim sırasında bunlardan yararlanacaktır. Bu suretle, öğretmen ya da eğitici, öğrencileri, gerek öğretim ve gerekse daha büyük amaçlar için güdüleme fırsatı bulacaktır.

Sınıf içinde öğretmen, rehberliğini, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda yapacaktır. Diyelim ki, sınıfta bir öğrenci, futbol topu oynamaya çok meraklı ve ilgisi o yöndedir. Öğretim sırasında bir örnek verirken, verilecek örneği, bu konuda seçmek gerekir. Bu tarz bir öğretim, hem öğrencinin konuyu daha iyi anlamasına yardım edeceği gibi, hem de onun konuyu öğrenmeye karşı olan güdüsünün de artmasına yol açar. Aynı durumda olan diğer öğrenciler de bundan yararlanır. Sınıfımızda okumayı sevmeyen, fakat uçakla oynamayı seven bir öğrencimiz olduğunu kabul edelim. Bunu okumaya karşı güdülemenin yolu, uçak yapımına ilişkin bir çkuma konusunu çocuğa vermektir. Böylece, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarından hareket ederek, onların güdülenmelerine yardım etmiş oluruz.

Yine, öğrencilerin ilgilerine dayanılarak yapılan ve ortaya konan somut eserler, güdülemede büyük rol oynar. Öğrencilerin yazdığı bir kom-

pozisyon, öğretimle ilgili olarak yapılan bir harita ya da benzeri bir araç, kişinin kendisini tanımasına yardım eder. Bu sırada eğiticiden ya da çevresindekilerden aldığı övücü tepkiler, kişinin yüksek derecede güdülenmesiyle sonuçlanır. Bu da onu ilerde yüksek derecede işler başarmaya itici bir güç ve kuvvet oluşturur. Bu da kişinin güdülenmesini sağlar.

Öğretmen-öğrenci işbirliğinden yararlanmak : Öğretmen-öğrenci işbirliği, öğretimin amaçlar, plânlama, etkinlikler ve değerlendirme evreleri gibi hemen her evresinde gereklidir. Bu evrelerde görülen öğretmen-öğrenci etkileşimi, öğrencileri güdülendirmek için pek çok fırsatlar sağlar. Özellikle amaçların saptanması, bu bakımdan büyük önem taşır. Bu sırada öğretimin yaptığı her tepki, öğrenciyi düşündürür, onu, yeni kararlar almaya (yeni görüş ve düşünceler üretmeye) sevk eder. Böylece ortaya yeni amaçlar çıkar.

Aynı şeyler, öğretimin plânlama, etkinlikler ve değerlendirme evreleri için de geçerlidir. Bu sırada öğretmenin rehberlik anlayışı ile vereceği bir ipucu, öğrencide yeni ufuklar açar. 1968 tarihli İlkokul Programında yer alan ilkeler, öğretmene, bu bakımdan büyük sorumluluklar yüklemiştir. Sınıfta ya da laboratuvarda yapılacak deneyler sırasında da —öğrencileri güdüleme bakımından— çok şey yapılabilir. Deneyde, öğrencilere, doğa kuralını bizzat keşfettirme söz konusudur. Yapılacak deneyin her bir evresi, öğrenciye yeni bir güç kazandırmalıdır. Bunun için, öğretmen tarafından hazırlanacak deney yönergesi, öğretmen rehberliğini yansıtacak bir görüş ve anlayışla hazırlanmalıdır. Öğrenci, yapılan bütün işlemlerin sonucunda, doğa kuralına —Arşimet'in ünlü öyküsünde olduğu gibi— sevinçle ulaşmalıdır. Ancak bu gerçekleştirildikten sonradır ki, öğretimde güdülenmeden söz edilebilir. Bunu da sağlayacak olan öğretmenin pedagojik görüşüdür.

Öğretimde yapılacak geziler de öğrencileri güdüleme açısından çok büyük yararlar sağlar. Bu sırada öğrencinin sorduğu bir soruya öğretmenin vereceği bir cevap ya da göstereceği bir davranış, onu, hiçbir zaman unutamayacağı bir etki altında bırakır ve güdüler. Gezilerdeki güdülenme başka türlü de olur. Öğrenci, gittiği yerdeki bir olayın ya da orada çalışanlardan birinin öylesine etkisinde kalır ki, bu, onun ilerdeki mesleğini seçmesine bile yardım eder. Böylece, geziler yoluyla öğrenci, güdülenecek pek çok fırsat bulur. Bu anlamda, öğretmenin ödevi, durmaksızın —şu ya da bu şekilde— öğrencileri güdülemektir, diyebiliriz. Güdülenen öğrenci, daha önce öğrendiği «problem çözme» yöntemleriyle gideceği yolu, kendi kendine de bulabilir.

Verilecek ev ödevlerinden yararlanmak : Ev ödevlerinin en önemli özelliklerinden biri, çocuğa yapıcı ve yaratıcı nitelikte bir iş yaptırmaktır. Bu-

nun için de onun ilgi ve ihtiyaçlarından yararlanır. Bu doğrultuda onun yapacağı iş, aynı zamanda, güdüleyici bir rol oynamalıdır. Bunun için, çocuğa, gücünün ölçüsünde bir «iş» vermek gerekir. Herkese aynı ödevi vermenin anlamı yoktur. Herkese aynı ödev verilse bile, ödevin çocuğa özgü bir yönünün ortaya çıkarılması ile yetinilmelidir. Ancak bu taktirde çocuk, öğretimde başarı gösterir ve kendine olan güvenini artırır; bu yolla da güdülendirilmiş olur. Bunun için, çocuğu, başarabileceği konularda inceleme ve araştırma yapmaya yöneltmek gerekir. Bunu yapan kimseler, konunun içine girdikçe, güdülenmeye devam eder. Başlangıçta kısa tutulan bir konu güdülenme sonucu, gittikçe genişler. O halde, öğretimde, buradaki anlayış içinde, güdülemeye fırsat sağlamak gerekir. Bir haritayı kopye etmek gibi, anlamsız ve mihanikî bir ödevin böyle bir etkisi düşünülemez. Ama, bir konu hakkında rapor hazırlamak, bir fikri açıklamak, bir konuyu somutlaştırıcı biçimde iki ve üç boyutlu eserler hazırlamak gibi durumlarda, öğretmenin yapacağı pedagojik yetki ya da rehberlik ile «güdü» sağlanır.

Sınıf köşelerinden yararlanmak : Öğretimde öğretilen her ünite ile ilgili olarak, sınıfta satın alınan ve öğrencilerce yapılan iş ve eserlerin bulunduğu yerlere «sınıf köşeleri» denir. Bunlar, buralarda bir süre kalır. Öğrenciler gelip gittikçe buradaki eserleri, araç ve gereçleri incelerler. Bu sırada öğrenciler, yeni şeyler öğrenmeye devam ettikleri gibi, ünitenin ayrıntılarıyla ilgili ya da benzer konularda öğrencilerin öğrenmek istedikleri yeni konular da ortaya çıkar. Bu da yeni inceleme ve araştırmalar için öğrencileri güdülemeye yardım eder. Bu sırada, öğretmenin burada bulunması, çocuğa yeni sorular sorması, geleceğe yönelik çalışmalarını için güdülemeye yöneltici etki yapar. Öğretmen, okulda ve sınıf içinde, böyle durumları kollamak ve tam zamanında bu etkiyi yapmak durumundadır. Basit gibi görünen bu gibi etkiler, öğrenciler için, yeni bir işe başlamada bir esin kaynağı rolünü oynayabilir.

Öğretimin Başlangıcında Güdüleme Şekilleri : Yukarıdakilerin hepsi sınıf ortamı içinde, öğrencileri güdülemekle ilgilidir. Bir de sınıfta konuya başlarken öğrencileri öğrenim için güdüleme sorunu vardır. Bu, yeni öğrenilecek her konuda yapılır. Buna öğretimde «ilgi uyandırmak» yahut daha doğru terimiyle «güdülemek» denir. Öğretim ancak bu suretle mümkündür. Öğrencide doğal olarak böyle bir durum söz konusu değilse, bu taktirde, bu yapay olarak yapılır. Bu durumda «eğitsel ilgi» den söz edilir. Bu tür ilginin eğitimde daha değerli olduğu kabul ediliyor.

Ünite çalışmalarında amaçlar saptanırken ve daha sonraki çalışmalarda öğrencilerin kendi kendilerine güdülenmeleri olasılığı her zaman vardır. Bunlardan yukarıda söz ettik. Fakat, aritmetik, resim, yazı, müzik ve

beden eğitimi gibi daha çok beceriye yönelik derslerde, konuya girmeden önce, ilgi uyandırma, yahut güdüleme davranışında bulunma, bir zorunluluk halini alır. Bu sırada konu ile ilgili bir fotoğraf, bir resim ya da benzeri bir araç ve gereç gösterilir. Öğrencilerin dikkati bunun üzerine çekilir. Üzerinde konuşma ve tartışmalar yapılır. Yeter derecede güdüleme sağlandıktan sonra derse başlanır. Bazı derslerde de sınıf önünde bir gösteri yapmak gerekir. Bu gösteri, öğretilecek şeylerin mekanizmasını içeren ve oyuncak şeklinde olan bir nesne olabilir. Örneğin, uçakların havada nasıl uçtuklarını açıklamak istediğimiz bir derste, uçurtma modelini göstermek ve bunun yapısını incelemek gibi. Böyle bir davranışta bulunabilmek için öğretmenin elinde bol araç ve gereç olması gerekir. Gazete ve dergilerden keseceği resim ve fotoğraflar, bu bakımdan, öğretmene çok yardımcı eder. Bunlar renkli oldukları takdirde, etkileri daha fazla olur. Bu tür öğretmen davranışları, ünite çalışmalarına başlamadan önce de yapılır. Böylece ünitenin öğrenilebilmesi için gereken «güdü» sağlanmış olur. Artık bundan sonra, birbirini ateşleyen fitiller gibi, öğretim süreci içinde güdülemeler birbirini izler.

Kimi zaman işlenecek olan konu ve ünite, öğretmen tarafından bir «problem» şekline sokulur : «Acaba, denizde vapur niçin batmaz» gibi herkes bir şey söyler. Belki bu arada Arşimet'in ünlü hamam öyküsü anlatılır. Öğrenciler bu konuda düşündürülür. Cevabı bulabilmeleri için bazı ipuçları verilir. Sonunda «özgül ağırlık» fikrine varılır. Bundan sonra da ünitenin ya da konunun öğrenilmesine devam edilir. Böylece, bir problem ya da bilmece şeklinde ortaya atılan konu, öğrenilebilmek için öğrencide gereken güdüyü sağlar.

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi, öğrencileri güdüleyici bir durum yaratamadığımız zamanda da sözel olarak bazı işler yapmak zorundayız. Bunlar en azından, şunlar olabilir : Konu ya da üniteyi eski konu ya da üniteye bağlamak, öğretilecek konunun ne olup ne olmadığını, yani niteliğini açıklamak, konuyu öğrenmenin sağlayacağı yararları ya da önemini ortaya koymak. Diğer/güdüleme şekilleri kadar olmasa bile, bu yollarla da öğrencileri güdüleme, hiç güdülemeden öğretim yapmaktan daha iyidir.

Öğretim sırasında kullanılacak araç ve gereçler, hatta öğretim yöntemi de öğrencileri güdülemede birer vasıtaadır. Bunlar ne kadar çok, ne kadar göze ve kulağa hitabeder ve ne kadar ilginç ise, bunların güdüleme etkileri de o kadar çok olur. Bütün bunları bilerek, diğer güdüleme araç, gereç ve tutumları ile yeterli düzeyde güdüleme sağlamak, öğretmenin elindedir.